List 51. **NOVICE** Tečaj XXI.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 23. decembra 1863.

Gospodarske stvari.

Gospodarske novice.

* Mlativnice, ktere po deželi vozijo. V severni Nemčii je 150 družb, ktere dajajo svoje mašine sèm ter tjè prepeljavati in jih na dan in uro v najem prepuščajo. Ko mašina pri enem gospodarju omlati, se pelje k drugemu. Gospodarjem je vstreženo, pa tudi družbe imajo dober zaslužek. Mašine se vé da so parne, to je, sopár jih goni.

* Razloček med spolom kurjih jajic. Gosp. Gamin je znanstveni akademii v Londonu na znanje dal, da je po triletnih skušnjah izvedil, kako že po jajcih se dá spol piščancev razločiti ali kakošna živalica se bo iz tega ali tega jajca izvalila, namreč on ali ona. Jajca, iz kterih se petelinčki izvalé, imajo nekako hrapavo špico; one pa, iz kterih se putike izvalé, so popolnoma gladke.

* Zemljo okrog pritlikovcev z gnojem pokrivati, čez kterega se še nekoliko prstí potrese, se je posebno na bolj pusti zemlji, kjer se drevesca slabo ponašajo, tako koristno obneslo, da so se sadjorejci tega gleštanja po vsem Francozkem in v Palatinatu v okrepčanje dreves sploh poprijeli. Toda varovati se mora, da se dobra in bohotna zemlja ne gnojí, ker bi se drevesna rodovitnost po takem opravilu še bolj znižala ali pa zakasnila.

Letni zbor kmetijske družbe krajnske.

(Dalje.)

Gospod prof. dr. Wretschko je govoril „o zvezi kemije, kakor je dan današnji, s kmetijstvom“. *) Mikaven je bil govor sam po sebi, pa ga je govornik tudi lepo govoril. Naši bravci, kterim je neprecenljiva Vertovceva „kmetijska kemija“ znana in kteri pazljivo bero naše liste, že vejo ceniti veliki upljiv, ki ga ima kemija do kmetijstva. To je govornik dokazal z ozirom zlasti na to, kar so nauki kemije, ki je v poslednjih 50 letih povzdignila na veliko višo stopnjo vednost svojo, prenaredili v kmetijstvu. Kakor luč, ki osvetlí temne kote, je tudi ona razsvetila načine gospodarstva. Kemikarji so preiskavali pepél sežganih mnogoterih naših poljskih pridelkov in izvedili so, kaj ta ali uni pepél ima v sebi, in koliko te ali une snove. Po tem se je spoznala natura mnogovrstnih pridelkov, — kteri sadeži so za to ali uno zemljo, — kakošen gnoj se ji prilega itd. Jasna je bila po vsem tem postava, da „zemlji povrni, kar si ji vzel“, ako hočeš, da si kaj več kot le ropar zemlji svoji. Iz spoznanja te postave pa zopet sledí dvoje: 1) da ni vsak gnoj za vsako zemljo, 2) in ne vsak gnoj za vsak sad. Po takem mora vsak gospodar, ako hoče umno gospodariti, vsako svoje zemljišče natanko poznati; le na tej podlagi si more množiti pridelke. Al z vsem tem ni kemija kmetijska še pri kraji. Izvediti se tudi mora, kako, bolj ali manj, poljski pridelki teknejo človeku in živini v živež. Tudi to je kemija že razjasnila, da vemo, koliko ima posamen krompirček, koliko kosček kruha ali mesa redivnega (tečnega) v sebi. — Če se vpraša: kako neki stojí z vsem tem znanstvom pri nas? moramo — pravi govornik — pač spoznati, da še zeló zeló pogrešamo tega znanstva. Živa priča med drugim je mnogokratno požiganje mahú (močvirja). *) Tudi enostransko mavcanje (gipsanje) deteljščč ima svoje napake itd. Če se zemlji le jemlje in jemlje, pa ne povrača, kar se ji je vzelo, nastopi nerodovitnost poljá. — Govornik nasvetuje po vsem, naj bi se različne zemlje, ki jih nahajamo v različnih krajih dežele, kemično preiskovale in mnogovrstne skušnje obdelovanja zemljišč napravljale brez gnoja in z gnojem različnim; take skušnje bi bile izgledi velike važnosti za deželo. Treba, da umno gospodarstvo čedalje bolj napreduje, — treba, da teorija in praktika hodite združeni, — da una tej razsvitljuje temne poti. Glejmo v prihodnjost, kaj nas čaka! Treba, da to, kar imamo, obračamo na bolje, — da natanko spoznamo vrednost gnoja in ne tratimo tega, kar je že nekdaj veljalo za dušo kmetijstva. Davkov posrednjih in neposrednjih plačuje zdaj kranjska dežela sama toliko, kakor ste jih pred 40 leti plačale kranjska in koroška skupaj, in da v poslednjih 20 letih se je število stanovavcev pomnožilo za dvanajsti del. Poslednjič govornik malo upanja razodeva, da bi že kmali

*) Nadjamo se, da gosp. prof. dr. Wretschko bode podučni svoj govor nam tudi podal v domačem našem jeziku, da ga od konca do kraja sliši velika večina kmetijskih gospodarjev, kterim je nemški jezik nerazumljiv, kterim pa tudi želí poduk svoj na srce položiti. Z nauki kmetijskimi, če so še tako dobri in tehtni, pa jih narod ne prejme v svojem jeziku, ne pridemo ne za stopinjico naprej! Kos dobrega kruha so v zaklenjeni krušnici! Naše upanje pa, da bode s kmetijstvom bolje, se opira, kakor povsod, le na to, da velika večina naših kmetijskih gospodarjev se navzame umnega gospodarstva. Tistim, ki nemški razumejo, so davnej že odprte slavne knjige Schwerza, Liebicha, Hlubeka, Horskega itd. itd., — al koliko so izdale — kakor gosp. govornik sam toži — v napredek našemu kmetovanju? To tedaj, kar učene glave najdejo — se mora „mundgerecht“ narediti narodom. To pa je imeniten in lep poklic vsacega, kdor resnično želí napredek kmetijstvu. Vred.

*) Tù je gospod govornik pač le „pars pro toto“ vzel — to je, slabe gospodarje, kterih se, kakor na vsaki zemlji, tudi na mahú ne manjka. Površina močvirja (mahú) se mora požgati, sicer ni mogoče s pridom obdelavati tega svetá. Le požiganje brez konca in kraja je napačno. O tem pa se umni gospodarji ne pregrešujejo. Vred.

jutri kemii se odprlo dostojno poslopje; morebiti, da kemijska delavnica (laboratorij) na viši realki se loti tega posla; treba pa bi bilo „deželnega kemikarja.“

(Konec prihodnjič.)

Šivni stroji ali šivne mašine.

Vsak izkušen človek nam pritrdi, da je bila ženska po mestih dosihdob več šivankina sužnja, kakor pa človek v pravem pomenu te besede. V desetem letu svoje starosti je začela šivati, potem pa je bila prikovana za vse življenje k šivalni mizici, k dolgočasnemu delu, ktero je škodljivo zdravju, in od kterega ni bilo otetbe.

Te dušne in telesne sužnosti so ženski spol otéli šivni stroji, ker odsihdob je šivanje zares lahka igrača, ki nikdar kvare ne dela zdravju. Ni torej dvomiti, da bodo šivni stroji tudi v našej državi imeli po rodovinah važne nasledke, kakoršni so se uže pokazali v združenih amerikanskih državah. Prihranjeni čas in dušne zmožnosti bodo pa sedaj mogle v boljšo rabo obračati ženske, ki se bodo lahko pečale z drugimi potrebnimi rečmi; matere bodo sebe in svoje otroke lehko bolje izobraževale, ter podpirale domačo in narodno blagost. Severnim združenim amerikanskim državam gré čast, da so iznašli te šivne stroje.

Uže 1840. leta so se bili prebrisani Amerikanci prvič lotili te stvarí, pa to se vé, da poskušnje prvega začetka so bile pomanjkljive, in še le po 10 letih so bili tako srečni, da so naredili stroj, kteri popolnoma nadomestuje delo z rokami. Zdaj so v Ameriki šivni stroji tako izvrstni in potrebni, da ni nobene boljše hiše brez te priprave.

Prav zanimljiva je štatistika, ktera kaže, kako so se ti stroji čedalje bolj in bolj razširjali. Tako je, na priliko, bilo

leta	1853	v obrtnosti	2509	strojev,
„	1854	„	4469	„
„	1855	„	5513	„
„	1856	„	7323	„
„	1857	„	12.713	„
„	1858	„	17.589	„
„	1859	„	46.243	„

Šivnih strojev ne rabijo samo po Ameriki, temuč razširili so se po vseh delih svetá, posebno pa to razširjevanje po Evropi tako napreduje, da ni glavnega mesta, v kterem bi ne bilo zaloge (magazina) šivnih strojev. Grozno velike so amerikanske fabrike, ki delajo šivne stroje, posebno pa Wheeler-jeva in Wilson-ova fabrika v Bridgeportu v državi Novega Jorka.

Šivni stroji pa niso koristni samo gospodinji, modistiki in švélji (mojškri), ampak tudi krajaču, čevljarju, klobučarju, krznarju, remenarju, sedlarju, marilarju in sploh vsem rokodelcem, kterim daje šivanka opraviti. V kratkem času so jako razcvela tista rokodelstva, ki so se bila hitro poprijela šivnih strojev. Nektere delavnice imajo po 20, 30, 50, 100, 400 in tudi več šivnih strojev, ki stojé drug poleg druzega, da se na njih šiva. V Nev-Haven-u (v državi Connecticut) je zavod, v kterem neprenehoma giblje 400 strojev, ki delajo srajce amerikanskej vojski; v Troy-i pa, malem mestu združenih amerikanskih držav 5000 strojev dela srajce, ovratnice itd., ki se razpošiljajo na vse straní svetá. Gotovo so toraj šivarski stroji tudi nam zeló koristni in potrebni, česar smo se uže sami na svoje očí lahko prepričali, da nam torej ni treba iskati dokazov po daljnjej Ameriki. Kdor uže sam ima šivne stroje, kdor jih je vidil šivati: gotovo mi pritrdi, da so izvrstni na vse straní. Uže prvi pogled vsacega lahko preveri, da si ženska prisluži brez velicega truda petkrat, in če dobro zná, 10krat več na teden, kakor povsak, če le pogleda štatistične prej. To lahko umeje dokaze, ktere je dal sestaviti Wheeler in Wilson na šivnih strojih po štirih različnih šivaricah:

	na stroji:		z roko:	
	ur	minut	ur	minut
Moška srajca se dela	1	16	14	26
tenka suknja . . .	2	38	16	35
atlasov oprsnik (jopič)	1	14	7	19
platnen oprsnik . .	—	48	5	14
volnéne gače . . .	—	51	5	10
poletne gače . . .	—	38	2	50
svilena obleka . . .	1	13	8	27
merinova obleka . .	1	4	8	27
katunova „ . .	—	57	6	37
ženska srajca . . .	1	1	10	31
morov podkrilnik .	—	35	7	28
ponočno oblačilo . .	1	7	10	2
svilen zástor (firtoh)	—	12	4	16

Šivanka vbode v minuti

	na stroji:		z roko:	
pri tenkem platnu .	640krat	23	tedaj 28krat	več
„ atlasu	520 „	24	„ 22 „	„
„ svili	550 „	30	„ 18 „	„
„ robljenji tencega sukna	594 „	38	„ 16 „	„
„ drobnem šivanji amerik. kože . .	175 „	7	„ 25 „	„
„ robljenji ženskih čevljev	510 „	28	„ 18 „	„
„ robljenji klobukov	374 „	33	„ 11 „	„

Ker so tedaj šivni stroji tako izvrstni, zato se ne bode nihče čudil, da so dobili pri vsakej razstavi darila; uže več sto tacih daril ima trgovska hiša Wheeler et Wilson, ktero so pri zadnjej londonskej razstavi lanskega leta počastili s prvim darilom.

Šivni stroji so se v Čehih jako razširili, in gospod Naprstek ima to zaslugo; v Ljubljani pak so na ogledu na Starem trgu v hiši št. 18, kakor je bilo uže večkrat povedano v „Novicah.“

Nekoliko besed o telovadstvu. *)

Sploh nikakor ni dvomiti, da človeški rod vedno napreduje, in da je prav to neprestano napredovanje plačilo za trud in prizadevanje najplemenitejših mož našega zaroda; vendar pa zopet nikakor ne moremo tajiti, da smo v posameznostih še precej deleč za tistimi narodi, ki so v starodavnih vekih sukali osode naše zemlje.

To nam dokazuje telovadstvo.

Malo časa je še le, kar je ta koristna in lepa umetnost med nami javno pripoznana, in skoraj bi človek mislil, da se menimo o kakej iznajdbi najnovejših časov. Zgodovina pak nam pripoveduje, da je telovadstvo uže več tisoč let staro, in da se je po sistemah razvijalo in dovršilo. Uže samo ime nam pravi, da telovadstvo je umetnost, po kterej se telo vadi, da je potem ugibčnejše in močnejše.

Njegov začetek pa nahajamo v starej grškej zemlji, kjer se je telesno sukanje najprvo izobrazilo do umetnosti, ki je bila prišla s Krete v Sparto, in iz Sparte v Atene, kjer je potem izgubila surovi vojaški značaj pridobivši plemenitejšo in uljudnejšo obliko.

Imeli so tri vrste telovadstva: vojaško, ktero je učilo, kako je treba sovražnika zgrabiti in braniti se mu; krepčalno, kteremu je bil namen, da je utrdilo človeku telesne močí in zdravje, in bórsko, najslavnejše izmed vseh, porojeno iz razveseljevanja in iz tiste

*) Govoril predsednik ljublj. „južnega sokola“ g. dr. Etb. Costa ob priliki poslednje veselice „sokolove.“

želje, po kterej je človek hrepenel očitno pred gledavci pokazati, kako je močán in ugibčen.

Telovadci prve vrste so se urili s tem, da so tékali peš, naglo jahali in vozili se, skakali, borili se, metali in streljali z loki; telovadci druge vrste so devali k tem vajam še ples, kopéli in mazanje z dišavami in oljem; v tretjo vrsto pak je spadalo vse, česar je potreboval borec, da bi zmogel v javnih igrah. Tej vrsti so rekali atletika, ker so se v njej učili bojevanja, tudi gimnika*), ker so se nagi borili, in agonistika, ker je pri javnih igrah boritev bila prva in glavna stvar. Telovadstvo (gimnastika) je bila poglavitni del vsake mladenške izreje; teloborstvo (atletika) se je pa starim zdela samo rémstvo ali rokodelstvo, ktero človeška telesa mnogokrat grdí, vendar pa duhu daje koristi. Telovadstvo pa si je prizadevalo izuriti telo v zvezi z duhom.

In to mora tudi biti še dandanes njegovo pravilo in njegov namen.

Med narodnimi igrami in boji starih Grkov so bili najslavnejši olimpijski, ki so se imenovali po slovečem in posvečenem kraji Olimpii. Na vrsti so bili vsako peto leto; gledalcev pak je bilo na tisoče in tisoče, ker so v Olimpijo prihiteli iz vseh krajev grške zemlje. Zadnje olimpijske igre so bile 394. leta po Kristovem rojstvu. Te igre so trajale (trpele) vselej po 5 dni. Borci so se morali vselej po 10 mescev poprej vaditi v elidskej gimnazii. Svečanost se je pričenjala zvečer z mnogimi in raznimi žrtvami (darovanjem), igre same pak so bile na vrsti jutro dan, ko je zora počila. Skušali so se, kdo zná hitrejše teči in jahati, kdo bolje skoči, kdo more dalje vreči, in kdo je močnejši v boji s pestmi, na koncu pak so se skušali med seboj godci in pesniki v svojih umetnostih. K takim igram so smeli priti samoedini moški in pa svečenice (priesterinnen) poganske boginje Cerere. K tej slovesnosti so se družile tudi še druge pobožne svečanosti, kterih so se vdeleževali poslanci posameznih grških držav. Zmagalce so glasno po imenih klicali, potem jih venčali z mladikami divje masline (oljike), in kazali jih narodu s palmovimi vejami v rokah. Tudi še drugo čast so jim dajali, ker so o njih zlagali in prepevali pesmi, stavili jim slope, in ko so se vrnili na svoj dom, imeli so častne sedeže pri javnih igrah v gledališči, bili so oproščeni vseh davkov, jedli so ob državnih stroških, smeli so se posebno oblačiti itd. Kadar se je prikazal tak mož, precej je vstal vès narod pred njim. Od slovečega grškega pesnika Pindarja imamo 14 slavodatek, zloženih na čast zmagalcem olimpijskih iger. Le vrlo slabo podobo grškega telovadstva nahajamo pri te vrste igrah med starimi Rimljani, ki so se čedalje bolj mehkužili, in tudi tem igram je počasi med njimi čisto izginil prvotni značaj in pomén. Srednji vék ni telovadstva skoraj uže več poznal, ker igram starih Grkov nikakor ne moremo primérjati turnirjev. Še le v začetku našega veka so telovadstvo zopet vpeljali, in sicer najprvo na Nemškem, da bi namreč v zdravem telesu bivala zdrava duša. Jahn ima to zaslugo, da je bil 1810. leta v Berolinu osnoval prvo telovadstvo. Kakor vsakej novini, tako so se tudi le-tej mnogo posmehovali in delali jej napotja. Dasitudi so pokazale vojne od 1813. do 15. leta, kako zeló dobra in koristna je ta naprava, ali vendar so imeli na-njo še zmirom velik sum, in kmali so ljudje menili, da vsak telovadec narod podpihuje. 1818. leta so bili na Pruskem odpravili vsa telovadstva, Jahn je bil padel v sodnjo preiskavo in potem v zapor, in dasitudi ga niso mogli obsoditi, vendar je ta mož bil še mnogo let pod policijskim očesom!! Telovadstvo se je pa zopet jako povzdignilo 1830. leta, ko so na Nemškem zmogle svobodnejše misli, in to preganjanje pa je bilo telovadsko umetnost nekako oličilo, ker so bili telovadci slovó dali vnanji surovosti, in ta umetnost je začela posebno odganjati plodonosne mladike, kar se tiče izreje. Na Švedskem je Peter Ling prvi izpoznal pravi namen te umetnosti, ker je učil, da se telovadstvo ne smé opirati na posamezne rečí (na izrejo, vojno itd.), ampak na svoje lastno bitje, namreč, da bi se okrepčalo delavno telo, torej na anatomijo in fizijologijo, in da morajo iz tacega občnega telovadstva še le odganjati njegove posamezne dejanske mladike. Švedski stanovi so odločili mnogo novčne pomoči, da bi se naredil osreden telovadski zavod v Stokholmu, in kmalo za njim se je ustanovil drug zavod te vrste v Petrogradu, in tudi ta je dobil od carja veliko in čestito podporo.

Med avstrijanskimi Slovani so pokazali tudi tù — kakor uže mnogokrat o druzih prilikah — Čehi svojim bratom pravo cesto, in naša največa skrb mora biti, pa tudi na čast nam bode, ako pojdemo po tem poti za njimi, kolikor nam bode koli mogoče. Praški „Sokol“ ima častno mesto v češkem narodnem živenji, in priča, koliko se v kratkem času dá zamujenega dela pristoriti združenimi močmí in zavednim prizadevanjem. Praški Sokolovci so ogromno društvo, ki šteje veliko sto udov, in njihova hiša je veličastno poslopje, lepota „zlate Prage.“ Na zdravje našim severnim bratom!

(Konec prihodnjič.)

*) *Γυμνὸς, ἡ, ὸν*, grška beseda = nag. Vred.

Slovstvene stvari.

Slovensko slovstvo.

* *Zlati vek ali Spomenica.* *)

Slovensko slovstvo je prejelo, kakor so „Novice“ razglasile v svojem poslednjem listu, sopet novo prekrasno, skoz in skoz znanstveno delo, ktero je živa priča dušne zmožnosti slovenskih pisateljev. Ne vemo, ali bi se čudili učenosti pisateljev, ali pa zanimivosti člankov; to in uno povišuje krasno „spomenico“.

Presodimo enmalo sestavke.

Prvi veči spis je Hicingerjev: „Začetki kršanstva na Slovenskem“. Ta spis, po kritičnih historičnih virnikih pisan, zamore se vrstiti z vsakim historičnim pretresom kakoršnega koli izvrstnega cerkvenega historika. Ne samo, da se odlikuje zarad svoje logične razsodbe, tudi slog je jedernat, kakoršen pristaja zgodovinarju. Ravno tako izvrstna sta druga dva članka tega marljivega slovenskega pisatelja: „iz cerkvene zgodovine kranjske zemlje“ in „kranjski naddiakoni“ (rajši bi vidili: viši diakoni — véliki diakoni) v srednjih časih.

Krasen prinesek za to spomenico je daroval tudi gosp. A. Lésar v svojem spisu: „Ljubljanske škofije vstanovitev in mnoge dosedanje spremembe.“ Vse, kar gospod Lésar piše, ima poleg notranje vrednosti še to lepo lastnost, da piše gramatično pravilni jezik in iz vsake vrste se pozná, da kar on na svetlo pošlje, popreje vse lepo oteše in popili.

Tretji spis, ki ga nahajamo v teh lepih bukvah, je Terstenjakov „o prvem stolnem mestu Metodovem.“ Gospod Terstenjak nam je že spisal nekoliko mičnih novel, in tudi v tem spisu najdemo zopet znano brhkost in lahkost pisave, nad ktero se toliko bolje čudimo, ako premislimo, kako krhko postaja pero jeziko- in starinoslovcem, kteri v svojih spisih, že zavoljo nature

*) Cena tej knjigi je 1 gold. 50 kr. Dobiva se pri gosp. založnikih, pa tudi pri bukvovezu Gerbarju v Ljubljani.

*

predmeta, ne morejo svojemu slogu dati one teklivosti in gladkosti, ktere si pesniki in povestopisci lahko prilastijo.

„Svet Klemen, rimski papež med Slovenci“ iz izurjenega peresa Jeranovega je tudi lepa cvetica v krasnem vencu te knjige in nam sopet priča že obče znano sposobnost in veljavnost tega na polji cerkvenega slovstva neutrudljivo marljivega pisatelja.

Z veseljem in občudovanjem nas je napolnil spis dr. Vončinov: „Razkolništvo izhodnje cerkve.“ Znana nam je že davno njegova učenost, pa tako obširen predmet razložen na 35 polah s historično zvestostjo v dostojnem jeziku popisati — temu treba nenavadnega dara, in mi pozdravljamo s srčnim veseljem novega odličnega pisatelja slovenskega.

Visokoučenega bogoslovca najdemo v gosp. dr. Čebašku, kteri je v svojem spisu: „Verski razločki med staro- in rimsko-katoliško cerkvijo“ pokazal, kako temeljito pozná historijo dogmatov in najnovejše simboliške in ireniške spise. Njegov spis bi dobil občno pohvalo v najslavniših bogoslovnih časopisih; mi pa od samega veselja, da ima naš narod takošne talente, ne najdemo dostojnega izraza za izvrstni ta spis.

Kovačičev „Dvoje kristjanskih vojakov“ je zopet krasna cvetlica vrlega pisatelja, kakor tudi Lotričeva s kršanskim duhom napolnjena pesem: „Triglav Balkanu“.

Več člankov v teh bukvah je iz peresa marljivega gosp. prof. Marna. Gosp. Marn ima „marn“, pa tudi znanost slovenskega marna. „Nomen est omen“. Kakor vsi njegovi spisi so izvrstni, tako tudi v tej knjigi natisnjeni, ravno tako pa tudi članki našega pridnega, po pravici cenjenega očeta Ladislava. Marn in Ladislav sta v staro- in novoslovenščini in njeni zgodovini izvrstna možaka; ni tedaj od nju druzega pričakovati, kakor jedrnatega zrna.

Naj še pohvalimo Okiškovo, v vernem duhu in znani gladki obliki složeno pesem „Cirilu in Metodu“ in pa Hladnikovo dobrovoljko: „Jezik vseslovanski“, ktera pa bode le dobrovoljka „pro domo sua“ ostala, ker nikdar nikoli upati ni, da bi novoslovenski jezik kadaj postal vseslovansk.

In tako sklenemo to oznanilo priporočaje živo to krasno knjigo duhovskim in posvetnim bravcem s srčno željo: naj bi saj vsako leto dobili barem en zvezek takošnega cerkvenega letnika.

Ta knjiga pa nam je zopet živa priča, da je naš jezik zmožen tudi za učene stvari, in koliko bi koristile nemške ljubljanske društva, kakor, postavimo, historično, gospodarsko itd., da bi izdajale svoje spise v jeziku naroda, za kterega so se „praeprimis“ ustrojile. Njihovo delovanje bi bilo spešniše, in gotovo bi našle te društva večo podporo, kakor jo imajo sadaj.

Rodoljubi na noge s „slovensko matico!“ — slovstvenih močí ne manjka — Slovenci so bistre glave, in čez malo časa bode naše ime cenjeno in čislano tudi zunaj mej slovenskih. T. M.... c.

* *Živalstvo in rastlinstvo. (Vabílo na naročbo).* Dokler nam slovenska matica ne oživí, žalibog nimamo druge poti za izdajo kacega večegu dela, kakor naročilno, ker še nimamo založnikov učenim in lepoznanskim knjigam. Taka je tudi s „prirodopisom živalstva in rastlinstva“, ki sta ga poleg Pokorni-ga prav izvrstno izdelala znana slovenska pisatelja. gg. Fr. Erjavec in J. Tušek, učitelja na viši realki v Zagrebu, da nam o svojem času služi kot učna (šolska) knjiga na gimnazijah in realkah. Zato se bo dalo to v več ozirih zeló imenitno delo po naročilni poti na svitlo, če najde potrebne podpore med Slovenci, in sicer v dveh zvezkih, kterih prvi bode obsegal „živalstvo“, drugi pa „rastlinstvo“, vsak okoli 10 tiskanih pôl. Naročnina za vsak zvezek iznaša 70—80 nov kr. in se bode plačevala po prejemi naročenih iztisov; razpošiljale se bodo pa knjige nabiravcem naročnikov, ki več kakor 2—3 iztise naročé, živalstvo posebej in rastlinstvo posebej, naročnikom posameznih iztisov pa obé knjigi vkup s prošnjo, da prejemniki posameznih iztisov naročnino koj o prejemi na pošti (to je, mit Postnachnahme) plačajo, ostali gospodje pa kmalo po prejemi. Naročila prosimo vsaj do srede mesca januarija; brž ko se oglasí toliko naročnikov, da bodo plačani tiskarni stroški, pojde delo v natis, da „živalstvo“ mesca aprila, „rastlinstvo pa mesca junija beli dan zagleda. Vsak 13. iztis se bo dajal po vrhu. — Vabijo se na obilno naročbo vsi slov. rodoljubi, kterim je v resnici mar, da dobimo s časom potrebne šolske bukve v slovenskem jeziku; sosebno pa naj blagovolijo naročnike nabirati vredništva slovenskih časopisov, čitavnice in semenišča, kakor tudi učitelji po gimnazijah in realkah, da se delo srečno spravi na svitlo. V Zagrebu prejemata naročila gg. pisatelja, v Celovcu vredništvo „Slov. Glasnika“ in „Slov. Prijatla“, v Ljubljani čitavnica itd.

* Iz „*Valenstajnovega tabora*“, ki ga je gosp. Fr. Cegnar po Schiller-ju v slovenski jezik prestavil in za kteri prevod se ravno zdaj nabirajo naročila, damo za pokušnjo sledeči košček, da se bravci sami prepričajo, da dobé izvrstno Schillerjevo delo v izvrstnem prevodu:

Prvi nastop.

Krčmarski šatori, pred kterimi so prodalnice z novim blagom in starino. Vojaci raznih barv in znamenj se gnjetó sém ter tjè; polno jih je okoli vseh miz. Hrvatje in ulanci kuhajo pri ognji; krčmarica toči; vojaški otroci kockajo na bobnu; v šatoru pojó.

Kmet in njegov sin.

Sin.

Oče, tu huda nama bode péla;
Pustiva ta vojaška krdéla.
Ti pajdaši so ošabniki pravi,
Da bi le nama ne dali po glavi.

Kmet.

E no, menim, da naju ne požró,
Če tudi se nekam drzno vedó.
Lej, nova ljudstva od Sale in Ména
Prišla so, prinesla sem pléna,
Prav redkih in drazih rečí!
Zvijača podá jih nama v pestí.
Za stotnikom, kega je drug bil zaklal,
Ugoden pri meni je kober ostal,
In danes tukaj naj mi oznani,
Staro li v sebi moč še hrani.
Na jok se drži in briši očí,
Ker naglega srca ljudjé so tí;
Po hvali se radi ozirajo krog,
In kakor dobodo, tako jim teče iz rok;
Z vaganom jemljó nam žita vršáj,
Po žlicah mi grêbemo spet ga nazáj.
Oní pač mahajo z mečem srdito,
Mi se pa laskamo in vêdemo zvito.
(Pod šotorom petje in vriskanje.)
Kako tam vriskajo — Bog se usmili!
Vse to so iz kmetovih žuljev dobili.
Že mesecev osem ta roj leží
Pod našimi krovi, na rjuhah naših spí;
Široka planeta vsega okroga
Zdaj kljuna več nima, niti več roga,
Da gladni moramo in golí
Glodati lastne svoje kostí.
Nadloga nas hujša nej odirála,
Ko Sasor truma je tod ropotála,
Cesarska pak imenuje se tá!

Sin.

Oče, tam-le gresta iz kuhinje dva;
Ne kaže, da mnogo bi s saboj nosíla.

Kmet.

Ta dva je češka zemlja rodíla;
Karabinca Trčkine sta čete,

V šatore le-té že davno sprejéte.
Vseh toteh krdel ta četa najhuje
In najoholeje se napihuje,
Ker méni, da precej se ognjusi,
Če vina kozarec s kmetom pokusi.
Pogledi, tamkaj na desnej sedé
Krog ognja brzi strelci trijé.
Gotovo domá na tirolskih so tléh;
Le pojdi, Vanek, lotiva se téh.
Veseli ptiči so, radi kramljajo,
Lepó se oblačijo, novce imajo.
(Odideta k šatorom.)

Etimologične drobtine.

Sovra, Sora.

Nekaj let je že, odkar je bil neumorni preiskovavec slovenskega starinarstva Dav. Terstenjak po tem listu sprožil željo, naj bi naši rečniki v svoje predalo vzeli tudi imena slovenskih gorá, hribov, mest, trgov, vasí, rek, potokov itd. Tudi je poleg tega, če se zeló ne motim, nasvetoval, naj bi se povsod poskušalo ime tudi etimologično razcepiti. Kako koristno bi to bilo, povzame vsak, če le vé, da dostikrat, ko so zgodovinske sporočila pomankljive, jezik iz zadrege reši. Kako lepo pravi nekje J. Grimm: „Jezik je polni dihljej človeške duše; kjer se on oglasi ali v spomenikih živí, se umakne vsa negotovost o narodu, ki ga je govoril.“

To mi je prišlo na misel, ko sem prebiral v zadnjem „Novičnem“ listu nekoliko izpeljav, koje je priobčil veljavni g. Poženčan. Gotovo so bile marsikomu po godu in tudi meni; al da v vsem nisem njegovih misli, tudi on tirjal ne bo, ker že star pregovor pravi: „quot capita tot sensus.“ Navskriž sva si v izpeljavi besede Sora. Sovra meni g. P. pride od sor-a-o = candidus; dobila je tedaj reka ime po barvi; Sovra pa je postalo po popačenem izgovarjanji, kakor kovs ali kavs, namesti kos. Ne tajim, da so dobivale reke sèm ter tjè, dasiravno jako po redkem, imena po barvi; al pri Sovri bo to težko da obveljalo. Kakošen pomen bomo potem dali vozni sori = sovri, ki je gotovo ravno te korenine, kakor ime reke? Sora = zavira kakor gosp. P. meni, gotovo ne, ker sora ni zavira, ampak rahno (stange), ki sprednji vozni konec z zadnjim sklepa. Moja misel je, da moramo korena drugod iskati. Omenil sem nekje, da Nemec napek prestavlja besedo soteska z „einöde“. Če besedo razcepimo, se pokaže, da je sestavljena iz predloga s, z ali so in pa glagola stiskati; tedaj soteska = sostiska = compressus, „engpass.“ Takih besed imamo več, naj tedaj nektere naštejem: so-sed; snem = sejm (starosl. сънѣмъ od сънѧti); smetje (starosl. сьметије) = so + mesti, in ne metati, kakor je bilo nedavno brati; sovražnik = so + vrag; svet = consilium starosl. съвѣт. Tudi zbor je tako sestavljena beseda; ker pred ustnikom *b* in zobnikom *d* se spreminja *s* ali so v *z*.

Tudi staroslovensko ima prav dosti tacih besed, ki se od novih ločijo v tem, da se pri prvem nahaja съ = novosl. so. Primeri Miklošičev „lexicon l. slov. dialecti veteris“ od št. 164. Editio I. in Dobrovsky-ga „institutiones“ str. 407. Vendar se tudi nahajajo sestave z sa (ѫ) kakor: sadedъ = vicinus; saprag = σύζυγος = coniux. Zadnja beseda je v slovenskem kakor latinskem in grškem enako sestavljena.

Konec besedi pa je ta-le: Kakor zgorej imenovane besede, tako se je sestavila tudi beseda Sovra ali Sora! Sora je postalo iz predloga so in glagola vreti. Staroslovensko pozná dva glagola vreti: prvemu je pomen, kakor je še sedaj navaden, druzemu pa = concludere = skleniti. Poprimem se zadnjega pomena in sicer vzlasti zato, ker dobó po tej izpeljavi tudi sovra pri vozu svoj pravi pomen. Sora je tedaj sklepajoča, — in res. Kdor je kedaj v Loci bil, je zapazil, da se ondi stekate vodi Poljanšica in Selšica (ki po soteski privrè) in njuni stok se imenuje Sovra = Sora.

Znabiti, da je dobila vas Sostrov ali Sostrovo, kakor se že imenuje *), tudi po enaki sestavi imé.

To je moja misel; trdim pa nikakor ne, da sem gotovo pravo zadel. Moje jezikoslovne znanosti še niso tako utrjene, da bi se mogel ustavljati možem, ki že čez dvajset let bogatijo naše slovstvo s svojimi preiskavami. Napisal sem te vrstice, da bi še enkrat sprožil zanimiv Terstenjakov nasvèt. V marsikaj bode posvetilo tudi primerjajoče jezikoznanstvo, kteremu je Fr. Bopp bil oče. Štopili smo v tem še komaj čez prag, pa kar še ni, lahko bode. Tudi v slovniških zadevah bode ta učenost marsikaj izpulila, kar se je po navadni rabi preveč udomačilo in se nam več napaka ne zdi. Dostikrat so v tem grešili pesniki in marsikaj se skriva pod „licentio poëtico“, kar je le jezikoslovna — skaza.

G. Krek.

*) Ljubljanski „catalogus cleri“ piše po zastareli pisavi „Ꞩostru“ to bi bilo po sedanji občni „Soztru“!! — Deželnega vladnega lista abecedni spisek od leta 1857 ima slovensko „Sostro“, nemško „Soſtru“. Vred.

Národopisne stvarí.

Črnogorci.

Zgodovinska povest.

V češčini spisal P. Chocholoušek.

(Konec.)

VII.

Črna noč jela je bežati z zemlje, in jutranja zora začela je že žariti hribe in doline. Jefrem je še vedno sedel poleg trupla svoje žene, kar iznenada zagrmé puške stražarjev in Ivan stopi v sobo.

„Vstani, Jefrem, vstani!“ — reče — „domovina te kliče! Turki so nas napadli.“

Jefrem ga ne sliši.

„Kdor je vitez in brat Črnogorec! — ponoví Ivan, stopi bliže in ga potrese. — Tvoji Zaidi bomo prepevali mrtvaške pesmi!“

To je pomoglo. Jefrem skoči na noge, toda strašno ga je bilo viditi, kako se je v eni noči spremenil. Lice mu je bilo bledo in očí krvave.

Že so se razlegali poedini poki po jutranjem zraku, Jefrem pogleda skozi okno in vidi, da je celo jezero pokrito s turškimi čolni.

„So že tù, Zaida, tù so!“ — zavpije — „gosti ti dohajajo na sprevod, mi pa jih lepo dočakamo“ — in preskočivši njeno truplo, letí k obali.

„Alah, Alah!“ — kričali so Turki skakaje iz čolnov. Črnogorci stali so ne daleč, Jefrem priletí in bil je zopet on krvoželjen vodja; nobenemu ni prizanašal.

Turki so došli že pod trdnjavo, da jo naskočijo, paša sam je vodil svoje vojake. Toda zastonj je iskal Jefrem aga, ki je bil tisti dan na Lesendrijo navalil in jo osvojil.

„Čas je, hajdimo, hajdimo, da operemo svojo slavo v sovražnikovi krvi“ — zakliče Jefrem, ko vidi vvrstene Turke. „Zaida!“ — zagrmí še enkrat, in zaletí se na vraga.

„Črna gora!“ — vpili so Črnogorci, ko so udarili na Turka. Toda on se uprè navalu in sedaj se uname strahovito klanje med dve sto junaškimi Črnogorci in malo ne osemnajst sto besnimi Albanci. Jefrem je s svojim handžarom strašno sekal Turkom glave, ktere

je že grozoviti njegov pogled plašil. Smrtni angelj besníl je na bojišču, in sama njegova pričujočnost bila je dovolj, da so se Turki umikali. Ker pa se niso mogli dalje ustavljati črnogorski sili, povrnejo se v svoje čolne. Paša ni zmogel 17. septembra Vranine; bolji uspeh je imel pašev aga na Lesendrii, ker ondi ni bilo Jefrema, ki bi bil nastojal osvetiti smrt Zaidino.

Črnogorci znatno zmanjšani, podajali so si na bojišču krvave roke in se radovali zmage, pa so zato s solznimi očmí gledali na bojišče, kjer so ležali njihovi bratje med turškimi trupli enako orjaškim hrastom, ktere je nevihta podrla med gostim grmovjem; šteli so turobno ostalih število. Toda Jefrem ni nič maral zato, temveč ko so se Turki toliko oddaljili, da jih krogle niso doletavale, vrže puško čez pleča, hití v svojo sobo in ondi se začne zopet z mrtvim truplom Zaidinim pogovarjati. Črnogorci se niso v njegov posel mešali, ampak so se tiho v trdnjavo povrnili, dasi malo počijejo po toliko slavnem delu.

Toda paša jim ne dá dolgega počitka, temveč pridruživši si agino vojsko, ktera je bila Lesendrijo osvojila, obdá otok s čolni in zapové, da na razbegano trdnjavo streljajo iz topov. Zidine in zgrade zrušijo se, in Vranina spremení se 18. septembra v gromado kamenja. Sama Jefremova sobica je še stala, pa tudi ta bila je že znatno poškodovana. Bilo je viditi, kakor da Jefrem ne vidi, kaj biva okoli njega, ali prav za prav delal je priprave.

Okoli poldne penilo se je morje pod vesli neštetih čolnov, na kterih so Albanci proti Vranini jadrali. Sedaj poljubi Jefrem zadnjikrat Zaidine usta, položí ji glavo na slamo in zapali hišo.

„Hajd bratje!“ — zakliče stopivši v sredo Črnogorcev, — „glejte, že nam svetijo bakle za sprevod!“

„Tej sili se ne ubranimo“ — oglasi se Ivan, in kaže na množtvo dohajajočih Turkov.

„Izvršiti hočemo svojo dolžnost“ — odgovorí Jefrem — „kot pravi Črnogorci, in kakor taki tudi poginemo. Potrudite se, da ne dobé pagani nobenega živega v roke.“

Turki so v tem stopali na obalo in vvrstili se; mirno so jih Črnogorci čakali. Prvi oddelek turške vojske vodil je aga, in navalil je ljuto na peščico Slovanov, toda vojska se mu razbije, kakor da bi bila naletela na ostro železo.

„Goljuf!“ — zarujove Jefrem, opazivši aga in pridrenja se do njega. „Crkni, nesramni človeče!“ — zakričí, in že mu glavo odvalí, pa ž njim vred zruši se tudi Jefrem, ker ga je bila zadela krogla od zadej.

Dolgo so se še branili Črnogorci. Padal je drug za drugim, tako, da jih je samo devet ostalo živih, pa tudi ti so bili vsi ranjeni. Te velí nesramni Turčin v slavo svoje zmage obesiti, toda zmaga ta je bila vrlo draga. Paša se zbojí zatega del daljnega vojevanja s Črno goro in nastoja vsakojako, da vezir mir sklene, toda oni noče popred mirú privoliti, da ni bil tudi sam pri Grahovcu pobit.

Tako so se Črnogorci, da so si izgubili Vranino in Lesendrijo, povrnili zopet kot dobitniki iz boja, ki jim je pretil propast. Spomin na leto 1843 pa razplametil bode še srca njihovih potomcev na brambo svobodne slovanske domovine. Posl. F. Jaroslav.

Dopisi.

Iz Prage 15. dec. !-! — Naznanjam Vam, drage „Novice“ smrt ali prav za prav pretvorjenje treh tukajšnjih listov. „Pozor“ je že nehal izhajati, pa izhajati je začel 15. t. m. drug politišk časnik „Narod“, ki po svojem programu bode pisal v smislu prvakov českega naroda: Palackega, Rieger-a, Brauner-a itd. Namesti „Lumirja“ izide po novem letu periodični tednik ilustrovani „Zlata Praha“ v obliki in velikosti „Leipziger illust. Ztg.“; „Humoristický Listy“ pa razcepijo se v tri satirične liste z raznimi imeni, ki jim bode pa vsem skupaj cena sedanjih humorističnih listov. Kakor veste, je bil obsojen ravno kar vrednik teh listov za 6 mescev, in zopet se prične obravnava proti vredniku „Hlasa“ in „Politike“ in proti štirim gospodičinam, ki so pozdravile gosp. Gregra, stopivšega iz zapora, kakor tudi proti gosp. Kobru, ki mu je neki podelil venec pri tej priložnosti. Ko sem Vam že govoril o časnikih, naj omenim še posebno zanimiv nov list „Veleslavin-a“; prinaša vse nove iznajdbe in poprave, in sploh vse, kar zadeva tiskarje. To ti je menda prvi časnik v Evropi, ki obdeluje to polje in stojí v zvezi z vsemi večimi tiskarnicami na Angleškem, Francozkem in Nemškem. Priporočamo ga tedaj tiskarjem na Jugu. — Politiško življenje je zopet zakipelo o volbah za mestni in za deželni zbor. Zmogel je českí narod povsodi. V mestni zbor, kamor je bilo voljenih 31 novih mož, izvoljeno je bilo 26 Čehov in 5 Nemcev; v deželni zbor pride pa gosp. Klimeš in gosp. Vojta Naprstek, ki ima neumrle zasluge za českí narod, posebno za njegovo rokodelstvo in obrtnijo. Da je to resnica, pritrdi vsakdo, ki je vidil gospod Naprstkovo razstavo, ktera obsega kakih 3000 rečí večidel domá izdelanih po českih mojstrih. — „Sokol“ se je že preselil v svoje novo stanovanje, ki ga je sezidal na lastne stroške starosta Sokolov, gosp. Fügner; stalo ga je kakih 70.000 zlatov. „Skakalnica“, zidana v čistem „renaissance“, je za tri pode visoko poslopje. Pri tleh je dolga veža; v nji se shranjuje obleka telovanja; na prvem podu je velika sobana 12°, 4′ široka, 15°, 2′ dolga, 6° visoka, razdeljena v tri kampe po dvojni vrsti stebrov, na kterih počiva 3°, 4′ široki mostovž (galerija). Na galerii vadijo se „Sokoli“ v orožji, v sobani pa telesnega kutanja. Svitlobo udobiva sobana skozi vrsto visokih oken od strani in od kakih 15 □° velicega okna od zgorej; ponoči pa razsvitljuje poslopje čez 170 plinovih zubljev. Česko gledišče se tudi čim dalje tem bolje krepí; vsaki teden prinaša kako novost; pretekle dni je bila največa: „Žurnalisti“, ki je vrlo dopadla; suče se namreč vse djanje okoli mestnih volb; pristrižena je bila po praškem političnem agitovanji o takih volbah; najbolje pa so dali opero „Lucrecio Borgio“, v kteri je pokazal svojo moč slavni gost Pišek, in pa „kralja Lear-a“, tragedijo, na korist gosp. Kolarju, ki je tukaj igral izborno, in je potem neki obljubil, da ga je volja zapustiti popolnoma nemško gledišče in stopiti na českí oder. — Srečno!

Iz Zagreba 18. dec. ⊙ — Našemu narodnemu gledišču pretí precejšna nevarnost, ker je prišel neki Lamberger s svojim jahališčem v Zagreb ter si zagradil ogromno kolibo, ktera bo prec tudi dobra za nemški teater. Zakurjena bode tudi in s plinom razsvitljena. Zagreb ima posebno veselje do jahališča, in sicer tako, da si tukaj pomore vsak, ki le premore kakošno kljuse in zná nekoliko skakati krog obroča. — V narodnem gledišču se je igralo do včeraj že 40krat; posebne praznote, kakor na pr. lani večkrat, pa še ni bilo letos nobenkrat. Hvala gré gospod Freudenreich-u, ki ume občinstvu ugodne večere pripravljati. Okoli velike noči se bo podalo celo gledišćno društvo na potovanje, in kakor sem čul, bode tudi v Ljubljani in v Trstu igralo nekolikokrat. — V sredo 30. t. m. bo v streljani priredilo pevsko „Kolo“ koncert, streljačka družba pa loterijo za stradajoče Madjare. Slišala se bo Jenkova „Molitev“, tercet z zborom iz domače opere „Porin“, „miserere“ iz opere talijanske „Il Trovatore“ in še več mičnih rečí.

Iz Loke. *(Vabílo.)* Poslednji večer tega leta (31. decembra) bode v čitavnici naši tombola z godbo (muziko). Gospodje naše čitavnice, kteri so v godbi, če tudi ne virtuozi, vendar dobro izurjeni, so se namenili muzikalni koncert vrediti, pri kterem se bo zraven druzih rečí pela tudi Vilharjeva „Na goro“, spremljana po orhestru. Dokler smo imeli vse glasove v čveterospevih, smo večidel le peli; zdaj pa, ko so nekteri udje svoje stanovanje premenivši petju se odpovedati morali, hočejo prijatli muzike shode v čitavnici razveseljevati z godbo. Da je udom našim to všeč, očitno je iz tega, da celó k godbinim poskušnjam se snide vsakikrat več poslušavcev. In tako se nadjamo prijetnih zimskih večerov. Vabijo se tedaj tudi vsi zunanji častiti udje k tej veselici, da se prepričajo, da ne tlači dolgočasna môra čitavnice naše. Odbor čitavnice.

V Kranji 16. dec. ✠ Preteklo nedeljo smo imeli v naši čitavnici posebno zanimivo besedo na spomin godu nepozabljivega prvaka slovenskih pesnikov, med nami v miru počivajočega dr. Fr. Prešerna. Pokazali so danes vrli naši meščanje, da so razumeli pomembo današnje slovesnosti; znalo se je vsem nazočim, da jih domoljubje pravo čedalje bolj navdaja; po vsem pa je tudi očitno, da je naša čitavnica vedno krepkeja. Besedo je pričel čitavnični gosp. predsednik, oznanivši prijazni pozdrav „Južnega Sokola.“ Radostni smo sprejeli ta pozdrav, klicaje prisrčno „na zdravje“ prvemu temu slov. društvu, ki pod svojim domoljubnim načelnikom veselo napreduje, in želé, naj bi nas pač v našem mestu kmali počastilo. — Čitavnični tajnik, domoljubni gosp. D. Š., je govoril godovni govor neumrlemu Prešernu na spomin. Zbor je radostno slušal tehtne besede, ki so navdušenemu govorniku kaj gladko tekle; vidilo se je, kaj zmore lepa domača beseda, in kako povzdiga srca za domače svetinje unete. — Pevski zbor je lepo pel „Strunam“ — besede Prešernove. Ne morem si kaj, da bi tù očitne hvale ne izrekel pevovodju, našemu g. Cebinu, ki je v petju izurjen učitelj; želeti je le več pevcev še, in da se s živo marljivostjo poprimejo lepe svoje naloge. — Požencanovega „Starega Kranjca“ je pel g. Mandeljc prav prijetno; društvo ga je sprejelo z občno pohvalo. — Prešernovo balado „Leonoro“ je govorila gospodičina A. G. Znalo se je govornici, da ima slovensko besedo popolnoma v oblasti, in dala je lep izgled, naj se slovenske gospodičine ne sramujejo maternega jezika, ki se posebno v vezani besedi tako milo glasí! — „Domovino“ je pel po gosp. Zaje-tu, izvrstnemu pevcu, pomnoženi zbor. — Dvogovor Prešernov „Nova pisarija“ sta govorila gospoda D. Š. in D. P. prav izvrstno, ter obudila nam željo, da se tudi pri nas vpeljejo gledišne igre v domači besedi, ki jih imate v vaši ljubljanski čitavnici. — Po besedi je bila tombola. Tombola nikakor sicer ne budi duha; al naše veselice dozdaj še niso tako razvite, da bi ji mogli slovó dati. In tako to veselico vpišemo v zlato knjigo čitavnice naše!

— V nedeljo 27. t. m. ob šestih zvečer bode v čitavnici naši občni zbor. Volil se bode odbor za prihodnje leto, dnarničar predloží račun itd. Po zboru bode mala beseda. Vsi domači in unanji udje se prijazno vabijo v zbor in k besedi. Čitavnični odbor.

Iz grada na Fužinah pod Ljubljano. — V 50. listu „Novic“ sem bral, „da groba Čopovega na vernih duš dan se ni spomnila nobena živa duša.“ Popraviti moram to nekako pikavno sporočilo. Jez sem po povelju svoje domoljubne gospôde, kakor vsako leto, tako tudi letos na grob Čopov, Vodnikov in več druzih položil vence. Jakob Gantar, vrtnar.

Iz Ljubljane. 17. dné t. m. je bil zbor mestnega odbora. Ne sicer veliko, pa vendar več kot drugekrati, se je snidilo danes poslušavcev. Predno so se začele razprave, je g. župan Ambrož zboru naznanil, da je državni minister po deputacii nekterih kranjskih državnih poslancev dobrovoljno sprejel zahvalnico za ustanovljeno višo realko, — da je deželni odbor naročil mestnemu odboru pozvedbo pripravnega stanovališča za 2. razred više realke, ako bi dotistihmal še ne bilo poslopje za celo realko gotovo, in da kamnje za tlak hodník (trotoar) se bo vprihodnje iz Sežane cenejše kakor dozdaj iz Proseka dobivalo. Potem je bilo 7 hišnim posestnikom pravica meščanstva, ktere so prosili, proti temu dovoljena, da plačajo odločeno meščanovíno (takso). Zdaj se je začelo posvetovanje o pravilih, kako naj se pobera pasji davek. Gosp. Štedry je bil poročevavec. Al že pri §. 1 je bil upor; odsek je nasvetoval, da od vseh psov čez 4 mesce starih naj se pobera davek; zoper to sta govorila dr. Ahačič in dr. Bleiweis, ki dokaže, da od vseh psov se mora poberati davek, ako ima davek bramba biti zoper steklino. Gospod dr. Etbin Costa, spoznavši potrebo, da taki in enaki odsekovi predlogi se morajo natisnjeni popred vsem odbornikom v prevdarek na dom dati, nasvetuje konec razprave o tem predmetu, dokler odborniki ne dobó odsekovega načrta v roke; — predlog je obveljal. — Zdaj gospod dr. Schöppel naznanuje pismo c. kr. vojaškega mestnega poveljstva, ki zahteva, naj so psi c. k. vojakov davščine prosti. Na predlog dr. Schöppelnov, da to, gledé na vzrok tega davka in na cesarski ukaz, nikakor ne more biti, sklene odbor enoglasno tako. — Gosp. dr. Miteis, kot poročevavec šolskega odseka, nasvetuje, naj se z ozirom na veče šolske potrebe nunam povikša donesek iz mestne kase ter po 210 gold. na leto in dan plačuje tako dolgo, dokler nunske šole nadomestujejo dekliške farne šole. Dr. Orel podpira ta predlog, ker so nunske šole res podpore vredne; al to misli, da naj se ta donesek ne plača iz mestne kase, ampak da vsaka hiša naj dá svoj delež. Gosp. Horak, tudi priznavši dobroto nunskih šol, vpraša: kako da je z učnino, ktere nekdaj ni bilo v teh šolah, zdaj pa je vpeljana? kam se steka neki? Referent odgovorí, da 185 gold. dobiva šolski zaklad. Gosp. župan razjasnuje nekoliko zgodovino nunskih šol. Gosp. dr. Ahačiču, ki je bil v prejšnem zboru (z dr. Bleiweisom vred) referent v šolskih zadevah, se ne zdí ta reč še tako jasna, da bi se ne preiskala bolj na drobno. — Po vsem tem je prišla na vrsto razprava o novem redu za gašenje ognja v Ljubljani. Že v poslednjem zboru se je uprl gosp. dr. Et. Costa odsekovemu predlogu, po kterem bi se imela starodavna navada prekucniti, po kteri že vsak otrok vé, če vstrelí čuvaj enkrat na gradu, da to pomeni ogenj v okolici mestni, dvakrat v predmestjih, trikrat v mestu, in štirikrat, če gorí cesarsko poslopje. Po novem nasvetu odsekovem bi se mógla Ljubljana razdeliti na 4 četrti, in po teh četrtinah bi se prestvarilo streljanje, in namesti, da bi brž po strelu čuvaj na gradu z legatom (trobilom) oklical, kje da gorí, bi vse drugače kakor dozdaj plat zvoná začelo bíti, potem še le bi na gradu z legatom trobiti začel, in naposled bi ponoči še različno pisane svetilnice, podnevi pa različno pisane zastave (bandera) oginj v četrtinah ljubljanskih naznanovale. Ne vemo, ali je g. župan ali dr. Issleib ali sl. odsek mislil, da gorjé Ljubljani, če se ta novína ne vpelje; to pa je gotovo, da nemudoma po prvi seji je prišel v „Laib. Ztg.“ — da s priljubljeno njeno besedo rečemo — „geharnischter Artikel“ na dan, kteri je trdil, da „razumu Ljubljančanov piše ubožni list“, kdor pravi, da bi teh novih znamenj lahko ne razumeli. Omenimo pa to zato, ker v današnji seji je dr. Costa pretresal to opazko v „Laibacherčno“ tako dobro, da ga je sicer g. župan zavrnil,

naj ostane pri stvari in ne pika žurnalistov, da pa so mu odborniki od več straní „pravo!“ klicali. Referent v „Laib. Zeitg.“ se vé da tega — ni slišal, čeravno je dosti glasno bilo. V današnji seji je gosp. dr. Costa prvi poprijel besedo, in dokazavši, da nobena živa duša se ni še spodtikala nad streljanjem in trobenjem, kakor je od nekdaj na gradu navadno, in da le o tem, kar se tiče gašenja požarov, je nove vredbe treba, je nasvetoval: 1) naj streljanje ostane kakor je bilo; 2) tudi po legatu naj se naznanja ogenj kakor dozdaj, samo da se izpušča nepotrebna beseda „gorí!“ 3) plat zvoná naj se bíje tako, da se s tem nekako kraj oklicuje, kjer gorí. Govorili so še dr. Ahačič, dr. Čuber in dr. Bleiweis: vsi za to, naj se namesti stare znane navade nikar ne delajo novíne, ki bi ljudí popolnoma zmešale. Če je treba bilo, celó karto napraviti, da se odbornikom ta reč razjasni, je to samo že dokaza dovolj, da je zlo nesrečna misel bila, ktera je to premembo sprožila. Noben odbornik ni govoril za novíno razun poročevavca gosp. Stedry-a. Gospod dr. Miteis je nasvetoval, naj ostane strel in legat po starem, plat zvoná in pa svetilnice in zastave po novem. Ker strel in legat sta poglavitna reč, vse druge pritikline pa ne škodujejo, če ne koristijo, se ni nihče zoperstavil dr. Miteisovemu predlogu. Pri glasovanji je obveljalo (z 13 glasovi zoper 5), da strel in trobilo ostane po starem, pa naj se že dodate omenjene dve pritiklini. — Zdaj pa še eno opazko: Poslednji čas se je zopet dosti očitno pokazalo, (kar so „Novice“ brž izprva rekle) kako neugoden je bil sklep mestnega odbora, po kterem se ne razglašajo saj na kratko izdelani protokoli mestnega odbora, da bi svet vse izvedil, kaj se godí v sejah, ne pa tako, kakor se ravno poljubi le samemu „Laib.“ referentu, naj je iz „rotovža“ ali iz „tiskarnice“. Naj referent v svojih čenčah (Plaudereien) sam za se dela svoje „študije“ kolikor mu je drago, — saj potrebujemo tudi burk, kterim se žalostni sedanji svet smeja, — al terjati moremo, da razprave mestne se razglašajo tako, kakor se razglašajo po vseh mestih in so se razglašale v prejšnih časih tudi v Ljubljani, — le zdaj pa ne več!

— Po vsi deželi ni zdaj nikjer goveje kuge več. Bog daj, da je je za vselej konec! — Namesti goveje pošasti pa nas pasja steklina sèm ter tjè straši. O Ljubljani ne govorimo več, ker našim bravcem so znane poslednje dogodbe. Na Dolenskem v Grmu poleg Mehovega so 9. dné t. m. vstrelili steklega psa; 5. dné t. m. pa so v gorenji Lokvici vstrelili steklega vola, ki je bil 6. novembra — tedaj pred 4 tedni — popaden od steklega psa, ki se je v ta kraj pritepel iz okolice novomeške in je v metliškem okraji tudi mnogo psov popadel.

— V nedeljo zvečer se je v čitavnici naši igrala že v poslednjem listu napovedana kratkočasnica z imenom „Dobro jutro!“ Akcije čitavnične so ta večer poskočile zopet za 50. Z neko posebno zadovoljnostjo so vsi pričujoči — in bilo jih je, da še nikoli toliko letos — zapustili dvorano. Bila je prva veča igra v dveh djanjih, ki je s produkcijo orhestrovo vred dopolnila celi večer. To ti je bilo ploska in veselega krika, da se je dvorana zibala! Pa so tudi igrali od konca do kraja vsi (igrale so tri gospodičine, 5 gospodov in en fantek) tako dobro, nekteri res klasično, da je bilo veselje; zraven pa je še izvrstno petje povzdignilo prijetno igro, v kteri so igrali vsi v naši domači kmetiški obleki. Ne spodobi se, da bi to, kar se dela le zgolj iz domoljubja in dobrovoljnosti, s kritičnim drobnogledom javnega plačanega gledišča preiskovali, ali da bi dlako cepili, kod da je bolje delal memo druzega, ker brez vsega ozira na tako imenovane bolj ali manj „hvaležne“ naloge (role) je vsaka kritika šantova; rečemo tedaj le to, da vsakemu javnemu (očitnemu) gledišču bi bilo to igranje na čast in hvalo bilo. In tako se srčno radujemo, da štejemo čedalje več izvrstnih močí na gledišču našem, ki ima še to dobro, da nobenih stroškov ne prizadeva — deželi.

— Prihodnja muzikalna „beseda“ je v nedeljo. Z glediščnimi igrami je zdaj preneh za nekoliko tednov.

— V saboto je bil zbor čitavničnega odbora. Sklenil je, da vsled družbinih pravil bode v nedeljo dopoldne ob 11. uri občni zbor čitavnice, v kterem se bo med drugimi razpravami tudi volil predsednik, dnarničar in vès odbor. „Novicam“ je bilo naročeno, naj okličejo to tukajšnim in unanjim udom in jih povabijo v zbor, — unanjim pa naj še razglasijo prošnjo odborovo: naj, kdor še ni plžčal letnine, blagovoli kmali plačati, da bode odbor vedil, ali ga vpiše v letni imenik ali ne.

— V sredo dopoldne od 9. do 1. ure je bila končna razprava zoper vrednika „Novic“ zavoljo dopisa „iz savinske doline na Štajarskem“ v 48. listu lanskih „Novic.“ Tožen je bil zato, ker je c. kr. dež. sodnija vidila v onem dopisu, da je dopisnik stvar po svetu razglasil, ktera je skrivnost uradniška, pa vrednik ni hotel izdati dopisnika. Ker je sl. c. k. sodnija tožencu na prosto voljo dala, ali hoče sam priti k obravnavi ali se namestovati po svojem pooblastencu, je namesti njega prišel gosp. dr. Juli žl. Wurzbach c. k. dvorni in sodniški advokat. Sodba je iztekla na to, da je bil vrednik „Novic“ po §. 32 nove kazenske postave o tem kriv spoznan, da je zanemaril dolžno pazljivost vredniško, ter je po tem obsojen bil v kazen na dnarjih za 10 fl. in da 60 fl. „Novične“ varščine (kavcije) zapade ubožni kasi. — Prihodnjič prinesó „Novice“ po štenografičnem zapisu obširneji popis te razprave.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Državni zbor zopet praznuje; do 11. prihod. mesca zbornica poslancev ne bode imela seje. Poslednje dni je dognala dnarstveno postavo, po kteri bodo stroški državni od 1. novembra 1863 do konca leta 1864 znesli 609 milijonov in 417.942 gld., dohodki pa 570 milijonov in 47.335 gld., nenavadne doklade ostanejo do konca leta 1864. Minister dnarstva je preklical svoj predlog, po kterem bi se bila imela vpeljati nova davka: glavnina in vrstnina. Kdor dolgo čaka, vendar kaj pričaka: smo si mislili, ko smo slišali, da je odbor vendar izdelal ustavno postavo za družtvo in zbore. Ali ju bomo pa tudi res dobili, si ne upamo reči. — Ministerstvo zopet ostane, kakor je bilo; strahovi zastran „oktoberčani“ so se za zdaj zopet preleteli. — Državni minister vitez Schmerling se je ozdravil. — Armade nemških zaveznikov so posedle Holstein in Lauenburg; Danci so se umaknili. Kaj bo dalje se ne vé. Nemški narod je ves navdušen za osvobodenje svojih bratov, in celó avstrijanski državni poslanci so sklicali dešelne poslance iz avstrijanskih dežel 21. t. m. v Frankobrod v posvet. Al kar je nekdaj Francoz Kazimir Perier rekel za Francijo, velja tudi za Avstrijo: „Kri Avstrije gre le Avstrii sami!“ —

Popravek. Na strani 400. pri št. 275 v drugi vrsti beri locusta namesti Socusta. Stran 405: g. dr. Čuber beri: za nadpredstojnika nam. kuratorja.

☞ *Priložen je današnjemu listu konec „občne povestnice“.*

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Tiskar in založnik: **Jožef Blaznik** v Ljubljani.